

HET JUISTE BOEK

Literair proeven in Wageningen

Om nu eindelijk iets concreets te doen aan leesmotivatie en de literaire competentie van hun leerlingen bedachten docenten Nederlands Baukje Brattinga en Mirjam van Putten van Pantarijn MHV in Wageningen samen met de bibliothecaris van de plaatselijke bibliotheek een literaire proeverij. De afgelopen jaren organiseerden zij met sectiegenoten tijdens de Boekenweek van jongeren een boekenfeest voor leerlingen uit de bovenbouw van havo en vwo.

BAUKJE BRATTINGA & MIRJAM VAN PUTTEN

Na recente publicaties over de dalende leesmotivatie van Nederlandse leerlingen is aandacht voor goed literatuuronderwijs nu misschien wel meer dan ooit van cruciaal belang. Als docenten Nederlands geloven wij dat het lezen van literatuur altijd loont. Zo komt het tegemoet aan tal van onderwijsdoelen, zoals het verbeteren van de leesvaardigheid en het vergroten van de woordenschat. Tevens versterkt het inleven en verplaatsen in personages ons empathisch vermogen. In *Vaardig met vakinhoud* (Dera et al., 2023) formuleert Jeroen Dera een aantal principes die ten grondslag liggen aan effectief literatuuronderwijs. Ten eerste is het van belang dat de leerling keuzevrijheid krijgt bij het kiezen van een boek en ten tweede dat hij een boek leest dat past bij zijn interesse en leesniveau. Daarnaast speelt sociale interactie, waarbij de

leerling een actieve inbreng heeft, een belangrijke rol. Verder onderschrijft Dera het belang van de functie van de docent, die als geen ander leerlingen voor literatuur kan enthousiasmeren door persoonlijke leeservaringen te delen.

De ontwikkeling van de literaire vorming is en blijft als exameneis een stevige stok achter de deur voor literatuuronderwijs in de bovenbouw havo/vwo. Zowel in de huidige exameneisen als in de kijkrichting van de vaknieuwingscommissie Nederlands (Herder et al., 2021) is het vergroten van de literaire competentie een belangrijk onderdeel. Echter, in de praktijk blijken leerlingen in deze leesluwe periode van hun leven moeilijk te motiveren voor de Nederlandse roman. De boeken die in de kindertijd zijn verslonden, worden te simpel of voorspelbaar en de aansluiting bij de volwassenenliteratuur is nog te complex (Schram et al., 2008).

Literaire proeverij

De sectie Nederlands van Pantarijn MHV in Wageningen ervaart dat de romankeuze van leerlingen in de bovenbouw problematisch verloopt. Leerlingen hebben vaak moeite met het kiezen van een boek dat hen aanspreekt. Ze vinden de overstap van jeugdliteratuur naar volwassenenliteratuur erg groot en een eerste kennismaking met literatuur in de bovenbouw draait daarom vaak uit op een teleurstelling. Ze vinden de thematiek te heftig, te zwaar of saai, wat leidt tot een bevestiging van vooroordelen die veel leerlingen hebben over literatuur.

Vanuit de gedachte dat de liefde voor literatuur begint bij het kiezen van het juiste boek, is het idee voor het organiseren van een literaire proeverij ontstaan. In september 2022 hebben docenten samen met leerlingen uit vwo 5 voor leerlingen uit vwo 4 deze proeverij georganiseerd in de bibliotheek van Wageningen. De nieuwste

bovenbouwers maakten kennis met literatuur die aanbevolen werd door hun voorgangers. Het beoogde doel van de betrokken docenten was het verlagen van de keuzedrempel voor een passend boek met daarin een actieve rol voor de leerling. Ook zou de gang naar de bibliotheek door deze interventie mogelijk laagdrempeliger worden.

In aanloop naar dit letterkundige evenement is er in het voorjaar gestart met een inventarisatie waarbij leerlingen uit vwo 4 thema's konden noemen die aansloten bij hun interesse. Er kwamen diverse thema's naar voren zoals fantasy, dystopie, psychologische romans, spanning en humor. Vervolgens is door docenten Nederlands in samenwerking met de bibliothecaris een lijst van boeken samengesteld die paste binnen de gekozen thema's. Deze boeken zijn gepresenteerd aan en verdeeld onder de leerlingen. Ze hadden hierbij een grote mate van keuzevrijheid. Van elk gelezen werk selecteerden de deel-

nemers een representatief tekstfragment. Dit fragment sloot aan bij het thema en gaf een beeld van de schrijfstijl in de betreffende roman.

In september 2022 konden de nieuwste leerlingen uit vwo 4 literair gaan proeven. Een plenaire opening door de stadsdichter van Wageningen luidde de activiteit in. Zij vertelde kort over haar manier van poëzie schrijven en illustreerde dit met een voordracht van een zelfgeschreven gedicht over het eten van een koekje. De aanwezige docenten Nederlands vertelden vervolgens over hun favoriete boek en positieve leeservaringen. Daarna gingen de leerlingen aan het werk. Op zeven thematische locaties in de bibliotheek stonden de deelnemende leerlingen uit vwo 5. De vwo 4-leerlingen bezochten de verschillende plekken en gingen in gesprek met de vertegenwoordiger van het betreffende thema en de bijbehorende roman. Ze werkten aan een opdracht waarbij ze de vier meest aantrekkelijke romans selecteerden en aangaven waarom het boek hen aansprak (zie kader). Als afsluiting was er een boekenquiz waarbij de winnaar een boekenbon kon winnen.

Leerlingen vonden het erg plezierig om met leeftijdsgenoten te spreken over de verhalen, maar vooral om advies te krijgen over de inhoud van een verhaal

Tijdens deze onderwijsactiviteit konden leerlingen direct lid worden van de bibliotheek. De bibliothecaris deelde haar kennis van de Nederlandse literatuur en vertelde over het voordeel van een bibliotheek. Het is namelijk ook een plek om anderen te ontmoeten, te studeren, informatie in te winnen en uiteraard om boeken te lenen en te lezen. Op deze wijze is getracht het bezoek aan de bibliotheek, maar ook het inwinnen van advies bij medewerkers van de bibliotheek, laagdrempeliger te maken voor leerlingen.

Vervolg

De leerlingen van vwo 4 en 5 van Pantarijn MHV hebben de proeverij in september 2022 als waardevol ervaren. Ze vonden het in de eerste plaats leuk om een onderwijsactiviteit buiten school te volgen. Veel leerlingen komen nauwelijks in de bibliotheek. Door het bezoek hebben ze meer inzicht gekregen in de voordelen van de bibliotheek – niet alleen voor het lezen van boeken, maar ook als rustige studieplek. Er waren veel reacties over de verschillende teksten. Leerlingen vonden het erg plezierig om met leeftijdsgenoten te spreken over de verhalen, maar vooral om advies te krijgen over de inhoud van een verhaal. Hierdoor kregen zij een beter beeld van boeken die mogelijk aansluiten bij hun persoonlijke interesse. Veel leerlingen hebben daarna een boek gelezen dat besproken is tijdens de proeverij. Later in het schooljaar hebben meerdere leerlingen uit vwo 4 zich opgegeven voor de organisatie van een volgende proeverij.

Vanwege het succes is door de sectie Nederlands besloten om deze literaire onderwijsactiviteit uit te

breiden naar de havo-bovenbouw en als vast onderdeel op te nemen in het curriculum van het schoolvak Nederlands op Pantarijn MHV in Wageningen. In september 2023 heeft er een, net zo succesvolle, tweede proeverij plaatsgevonden voor alle leerlingen uit havo 4 en vwo 4, georganiseerd door leerlingen uit havo 5 en vwo 5. Daarnaast heeft de bibliotheek als culinaire aanvulling bijpassende hapjes gezocht bij de gepresenteerde romanfragmenten, zodat er ook letterlijk geproefd kon worden.

Welkom bij de literaire proeverij!

Vandaag gaan we ons verdiepen in romans die je kunt lezen voor de lijst. Hopelijk vind je een leuk boek dat je wilt gaan lezen. Om je op weg te helpen hebben leerlingen uit havo 5 en vwo 5 vorig schooljaar boeken gelezen binnen verschillende thema's. Ze hebben een passend fragment uit de boeken geselecteerd. Dit zijn de thema's:

- dystopie, fantasy, sciencefiction;
- historische romans en mythologie;
- psychologische en sociale romans (familie, vriendschap, liefde, mentale gezondheid);
- andere culturen;
- gender en identiteit;
- spanning;
- romantiek en seksualiteit;
- humor.

Je bezoekt alle bovenstaande thema's in de bibliotheek. Bij alle thema's lees je de fragmenten, kijk je door de boeken heen en praat je met de havo 5- of vwo 5-leerlingen en/of docenten. Selecteer vier thema's met titels die jou aanspreken en beantwoord de volgende vragen:

- ▶ Waarom spreekt dit boek je aan?
- ▶ Waar denk je dat het verhaal over gaat?

Veel plezier!

Opdracht literaire proeverij Pantarijn MHV

Tot slot

Uit de dagelijkse praktijk van Pantarijn MHV is gebleken dat de omschakeling van jeugdliteratuur naar de volwassenliteratuur in de bovenbouw moeizaam verloopt. De beschikbaarheid van een boek of het geringe aantal bladzijdes zijn vaak doorslaggevende factoren in het boekkeuzeproces. Deze ervaringen zijn de drijfveer geweest voor het ontwikkelen van de literaire activiteit.

De literaire proeverij sluit volgens de docenten Nederlands aan bij de principes van effectief literatuuronderwijs (Dera et al., 2023). Er wordt ingezet op het keuzeproces van de leerlingen, waarbij leeftijdsgenoten uit een hogere klas de rol van adviseur innemen. Tijdens de activiteit praten leerlingen over verschillende literaire teksten. Hiermee wordt beoogd om de individuele keuze voor het juiste boek te vergroten, waardoor het leesplezier toeneemt.

De literaire proeverij sluit aan bij de principes van effectief literatuuronderwijs

Door het boekenevenement te organiseren in de bibliotheek van Wageningen wordt er een directe verbinding gemaakt met deze plek, die van grote meerwaarde kan zijn in het literaire keuzeproces en de ontwikkeling van (later) leesplezier. Naast de aanwezige boekenschat hebben de medewerkers veel inhoudelijke kennis over literatuur. Dit maakt de bibliotheek een belangrijke samenwerkingspartner voor docenten Nederlands van Pantarijn MHV. Om het leesplezier verder te stimuleren willen wij ons curriculum dusdanig ontwikkelen dat het gesprek over boeken(keuzes) de rode draad gaat vormen in ons literatuuronderwijs. ■

LITERATUUR

- Dera, J., Gubbels, J., Loo, J. van der, & Rijt, J. van (Red.). (2023). *Vaardig met vakinhoud: Handboek vakdidactiek Nederlands*. Coutinho.
- Herder, A., Silfhout, G. van, & Jansen, I. (2021). *Startnotitie Nederlands: Bovenbouw voortgezet onderwijs*. SLO.
- Schram, D., Witte, T., & Rijlaarsdam, G. (2008). Literatuuronderwijs en de ontwikkeling van leesmotivatie in de Tweede Fase. *Levende Talen Tijdschrift*, 9(2), 19–30.